

www.ketab.ir

اخلاق قرآنی

عنایت الله شریفی

عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی

سرشناسه: شریفی، عنایت الله، ۱۳۴۶
عنوان و نام پدیدآور: اخلاق قرآنی عنایت الله شریفی
مشخصات نشر: قم: هجرت، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری: ۲۹۶ ص.
شابک: 978-964-2716-26-5
وضعیت فهرست نویسی: فیا.
یادداشت: کتابنامه: ص ۲۹۲ - ۲۹۶.
موضوع قرآن -- اخلاق
موضوع: اخلاق اسلامی
رده بندی کنگره: BP ۱۰۳/۳ش/۴۷الف ۱۳۹۰۳
رده بندی دیویی: ۲۹۷/۱۵۹
شماره کتابشناسی ملی: ۲۶۰۸۸۲۲

مؤسسه انتشارات هجرت

اخلاق قرآنی
عنایت الله شریفی

ناشر: مؤسسه انتشارات هجرت

طراحی و صفحه‌آرایی: گزوه هنرنی عتیق گرافیک

قطع: وزیری / نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: بهار ۱۳۹۰

چاپ: سرور

شمارگان: ۳/۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۷۱۶-۲۶-۵

نشانی: قم، خیابان معلم، شماره ۴، پلاک ۱۰۰

صندوق پستی ۱۹۳

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

قیمت: ۵۰۰۰ تومان

Email: hejrat_pub@yahoo.com

فهرست مطالب

۵

۲۷

۱۳	سخن آغازین	۲۷
۱۶	بخش نخست: کلیات	۲۷
۱۷	معناشناسی اخلاق و علم اخلاق	۸۷
۱۸	تعریف علم اخلاق	۸۷
۱۹	گرایشهای اخلاق اسلامی	۸۷
۲۰	اهمیت و نقش اخلاق در زندگی	۲۸
۲۵	هدف و غایت اخلاق	۲۸
۳۰	تغییر پذیری در اخلاق و رفتار انسان	۲۸
۳۳	ویژگیها و امتیازات نظام اخلاقی قرآن	۲۸
۳۷	بخش دوم: اخلاق فردی	۲۸
۳۸	رابطه انسان با خدا (اخلاق بندگی)	۲۸
۳۸	الف - رابطه معرفتی یا شناختی انسان با خدا	۲۸
۳۹	راههای شناخت خدا	۲۸
۳۹	۱ - شناخت حضوری	۲۸
۴۱	ب - شناخت حضوری اکتسابی	۲۸
۴۵	مراتب معرفت	۲۸
۴۶	موانع معرفت خدا	۲۸
۵۲	ایمان	۲۸
۵۳	آثار ایمان	۲۸
۵۵	تقوا	۲۸
۵۷	آثار و نتایج تقوا	۲۸
۵۹	توکل	۲۸
۵۹	منشأ توکل	۲۸
۶۰	آثار توکل	۲۸
۶۱	شکر	۲۸
۶۲	ارزش شکر	۲۸
۶۵	محبت و عشق	۲۸
۶۷	آثار و نشانه های محبت و عشق به خدا	۲۸
۷۱	اخلاص	۲۸

۷۲	رضا
۷۳	تسلیم
۷۴	توحید
۷۷	رابطه انسان با خویشفتن (خودشناسی و خودسازی)
۷۸	رابطه انسان با خویشفتن
۷۸	۱- رابطه شناختی (خودشناسی)
۸۰	- خودشناسی برای خداشناسی:
۸۲	مراحل خودسازی:
۸۲	مرحله اول: تجلیه (جلا دادن):
۸۲	نماز، زیباترین و آسانترین عمل برای جلا دادن:
۸۴	اسرار نماز
۸۸	مرحله دوم: تخلیه:
۸۸	حسادت
۹۰	آثار حسد:
۹۱	غضب
۹۳	آثار غضب:
۹۵	تکبر
۹۶	عجب
۹۷	مرحله سوم: تحلیه:
۹۸	راستگویی:
۱۰۰	امانتداری
۱۰۱	عفو و بخشش
۱۰۴	بخش سوم: اخلاق اجتماعی
۱۰۴	اخلاق اجتماعی
۱۰۴	آداب اجتماعی
۱۰۴	اخلاق جنسی
۱۰۴	اخلاق تعلیم و تعلم
۱۰۴	اخلاق اقتصادی
۱۰۴	اخلاق سیاسی
۱۰۵	اخلاق معاشرت
۱۰۶	احسان
۱۰۷	آثار احسان:

- ۱۰۸..... رعایت عدل و انصاف:
- ۱۰۹..... اصلاح میان مردم:
- ۱۱۰..... وفای به عهد و پیمان:
- ۱۱۲..... تعاون و دوری از تنازع
- ۱۱۲..... مشورت و دوری از استبداد رأی
- ۱۱۳..... پرهیز از سوءظن و بدگمانی
- ۱۱۴..... پرهیز از گناهان زبان:
- ۱۱۵..... ۱- دروغ:
- ۱۱۷..... ۲- غیبت:
- ۱۲۱..... ۳- سخن چینی
- ۱۲۲..... ۴- تمسخر و استهزاء دیگران
- ۱۲۲..... ۵- تهمت
- ۱۲۳..... ۶- ناسزاگویی و فحاشی:
- ۱۲۵..... ۷- شایعه پراکنی
- ۱۲۶..... آداب معاشرت
- ۱۲۷..... معنی آداب معاشرت:
- ۱۲۷..... سلام و جواب سلام
- ۱۲۸..... رعایت شئون اجتماعی
- ۱۲۹..... ب- راه رفتن با آرامش و وقار و رعایت اعتدال:
- ۱۲۹..... آداب راه رفتن:
- ۱۳۱..... حسن خلق (خوش رویی، خوش خویی و خوش گوئی)
- ۱۳۱..... خوش رویی و خوش خویی
- ۱۳۲..... خوش گوئی و سخن زیبا
- ۱۳۷..... آثار خوش زبانی و سخن زیبا:
- ۱۳۸..... اجازه گرفتن هنگام ورود به خانه و اتاق دیگران:
- ۱۴۰..... غذا خوردن در خانه دیگران:
- ۱۴۰..... میهمان نوازی
- ۱۴۱..... جا دادن به تازه وارد در مجلس:
- ۱۴۲..... خوب گوش دادن سخن دیگران و تحمل آن:
- ۱۴۳..... پرهیز از نجوا یا سخن در گوشی:
- ۱۴۵..... اخلاق جنسی
- ۱۴۶..... ۱- دیدگاه تفریطی

- ۱۴۷-۲۸- دیدگاه افراطی.....
- ۱۴۸-۳۶- نظریه اعتدال:.....
- ۱۵۰-۴۱- فضایل اخلاقی مربوط به امور جنسی:.....
- ۱۵۰-۴۱- ازدواج.....
- ۱۵۰-۴۱- عوامل پایداری ازدواج (خانواده).....
- ۱۵۱-۱۲۱- عوامل معرفتی.....
- ۱۵۲-۴۱- علم و آگاهی نسبت به انتخاب همسر و رعایت معیارهای آن.....
- ۱۵۲-۴۱- معیارهای انتخاب همسر.....
- ۱۵۲-۱۰۱- ایمان و دینداری.....
- ۱۵۵-۲۱- عوامل رفتاری.....
- ۱۵۵-۲۱- الف- نیازهای جنسی و طبیعی:.....
- ۱۵۸-۳۶- ب- نیازهای عاطفی و روحی.....
- ۱۶۰-۴۱- ج- نیازهای اجتماعی.....
- ۱۶۰-۴۱- تقسیم وظایف حقوقی و اجتماعی میان زن و مرد:.....
- ۱۶۱-۴۱- رعایت وظایف اخلاقی.....
- ۱۶۲-۲۱- الف- وظایف اخلاقی زن و شوهر نسبت به یکدیگر:.....
- ۱۶۳-۴۱- وظایف اخلاقی فرزندان نسبت به پدر و مادر:.....
- ۱۶۳-۴۱- احسان و نیکی.....
- ۱۶۴-۴۱- معاشرت پسندیده.....
- ۱۶۴-۴۱- اتفاق و تأمین نیازهای مادی.....
- ۱۶۵-۴۱- دعا و طلب مغفرت.....
- ۱۶۶-۴۱- وظایف اخلاقی پدر و مادر نسبت به فرزندان.....
- ۱۶۶-۴۱- محبت و دلسوزی.....
- ۱۶۷-۴۱- همکاری و مشورت.....
- ۱۶۷-۴۱- رعایت آداب و عمل به احکام.....
- ۱۶۸-۴۱- دعا برای فرزندان.....
- ۱۶۹-۴۱- پرهیز از چشم دوختن به کامیابی دیگران.....
- ۱۶۹-۴۱- حیا:.....
- ۱۷۰-۴۱- عفاف.....
- ۱۷۲-۴۱- غیرت.....
- ۱۷۴-۴۱- رعایت حجاب و ترک خودآرایی در انظار عمومی.....
- ۱۷۶-۴۱- فلسفه حجاب از دیدگاه اسلام.....

۱۷۷	پرهیز از چشم چرانی:
۱۷۸	پرهیز از خلوت گزینی:
۱۸۰	اخلاق تعلیم و تعلّم
۱۸۱	اهمیت و جایگاه علم، عالم، معلم و متعلم از منظر قرآن:
۱۸۲	امتیازات و ویژگیهای عالمان و دانشمندان:
۱۸۴	وظایف مشترک معلم و متعلم:
۱۸۸	وظایف متقابل معلم و متعلم:
۱۸۹	الف - وظایف دانشجو و متعلم:
۱۹۱	ب - وظایف استاد در برابر دانشجو:
۱۹۳	اخلاق اقتصادی
۱۹۴	۱- اصول اخلاقی قرآن در تولید
۱۹۴	ایمان به قدر الهی:
۱۹۴	اعتقاد به رزاقیت الهی:
۱۹۶	کار و تلاش:
۱۹۸	۳ - اصول اخلاقی قرآن در مصرف
۱۹۸	الف - مصرف افراطی:
۱۹۸	اسراف و تبذیر
۲۰۱	طمع:
۲۰۲	حرص
۲۰۳	حب دنیا
۲۰۵	ب - اعتدال در مصرف:
۲۰۵	زهد
۲۰۷	سخاوت:
۲۱۰	ایشار
۲۱۱	قناعت
۲۱۱	انفاق
۲۱۳	انفاق بر دو قسم است:
۲۱۳	الف - انفاق واجب:
۲۱۳	زکات:
۲۱۴	خمس:
۲۱۵	تأمین مخارج و نفقه زن و فرزند
۲۱۶	ب - انفاق مستحب

۲۱۶	صدقه
۲۱۷	۸۷/۱ - اطعام به فقیران
۲۱۸	۸۷/۲ - ج - تفریط در مصرف
۲۱۹	۳۱/۸ - اصول اخلاقی قرآن در توزیع
۲۱۹	۲۸/۱ - پرهیز از کم فروشی
۲۲۰	۲۸/۲ - رباخواری
۲۲۲	۸۸/۱ - رعایت عدل و انصاف
۲۲۴	۹۸/۱ - پرهیز از دروغ در کسب و کار
۲۲۵	۱۶۱/۱ - احتکار
۲۲۷	۱/۱ - اخلاق سیاسی
۲۲۸	۶/۱ - رابطه اخلاق و سیاست از نظر قرآن کریم
۲۲۹	۱۶۴/۱ - اخلاق سیاست (زامداری)
۲۲۹	۱۶۱/۱ الف - وظایف اخلاقی مردم نسبت به رهبر و دولت اسلامی
۲۲۹	۱۶۴/۱ - بیعت با رهبری و اطاعت از او
۲۳۰	۲۰۰/۱ - حفظ وحدت و یکپارچگی
۲۳۱	۳۸۴/۱ - حمایت مالی از رهبری و دولت اسلامی
۲۳۲	۴۸۶/۱ - ادب و تواضع در برابر رهبری
۲۳۳	۵۱۰/۶ - پیمان ناشکنی
۲۳۴	۶۲۰/۲ - دوری از دوستی با دشمنان و تعامل با آنها
۲۳۵	۷۶۰/۲ - مشارکت سیاسی
۲۳۶	۶۰/۲ ب: وظایف اخلاقی حاکم و دولت اسلامی در قبال حکومت و مردم
۲۳۶	۱۵۰/۲ - تلاش برای ثبوت نظام و استقلال حکومت اسلامی
۲۳۷	۲۷۰/۲ - مردم دوستی
۲۳۷	۳۰۱/۲ - عدالت ورزی
۲۳۸	۴۱۱/۲ - امانتداری
۲۳۹	۵۱۱/۲ - مشورت با مردم و پرهیز از استبداد در تصمیم گیری
۲۴۰	۲۰۱/۲ - اخلاق بین المللی
۲۴۱	۲۱/۲ الف - وظایف اخلاقی مسلمانان در برابر جوامع غیر مسلمان و کفار غیر
۲۴۱	۱/۲ - محارب
۲۴۱	۱۶۱/۲ - دعوت به اسلام
۲۴۱	۲۵۱/۲ - حفظ عزت و برتری مسلمانان بر کفار
۲۴۲	۳۹۱/۲ - رعایت عدالت و احترام متقابل

۲۴۲	۴- پرهیز از بد رفتاری:
۲۴۳	۵- وفای به عهد و پیمان
۲۴۴	ب- وظایف اخلاقی مسلمانان با غیر مسلمانان و کافران محارب
۲۴۴	۱- دفاع از خویش:
۲۴۴	۲- احترام به مقدسات
۲۴۵	۳- عدم تعرض به افراد بی طرف، پیرمردان، پیرزنان، کودکان و...
۲۴۵	۴- استقامت و ثبات قدم در نبرد
۲۴۷	۵- پذیرش پیشنهاد صلح
۲۴۹	بخش چهارم: روشهای تربیت اخلاقی (۱)
۲۵۰	روشهای تربیت اخلاقی قرآن
۲۵۱	پرورش ایمان
۲۵۲	شیوه‌های تقویت ایمان
۲۵۲	۱- عبادت
۲۵۴	۲- ذکر
۲۵۶	۳- دعا و نیایش:
۲۵۶	۴- محبت به اولیاء الله
۲۵۸	حکمت
۲۵۹	شیوه‌های روش حکمت
۲۵۹	۱- برهان و استدلال:
۲۶۰	۲- مخاطب شناسی:
۲۶۲	۳- تربیت عقلانی
۲۶۳	اعطای بینش و افزایش سطح علم و آگاهی افراد:
۲۶۴	مجادله به احسن
۲۶۶	موعظه
۲۶۸	شیوه‌های موعظه:
۲۶۹	ترک گناه و توبه
۲۶۹	انواع گناهان:
۲۷۳	آثار گناه:
۲۷۴	شناخت توبه
۲۷۵	ارزش و فضیلت توبه:
۲۷۶	آثار و برکات توبه:
۲۷۸	روش توبه از اقسام گناهان:

بود؛ به همین دلیل است که قرآن کریم، یکی از عوامل رسیدن به سعادت و رستگاری را اخلاق نیک می‌داند:

«قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى. وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى؛^۱ به یقین کسی که پاکی جست (و خود را تزکیه کرد) رستگار شد و (آن کس) نام پروردگارش را یاد کرد و سپس نماز خواند».

در این آیه، اخلاق، مقدم بر اصول عقاید و احکام فقهی و عملی بیان شده است و بیانگر این معناست که اگر تزکیه نفس و پاکی دل و صفای روح در پرتو فضایل اخلاقی نباشد، نه ذکر خدا و اصول عقاید به جایی می‌رسد و نه نماز و احکام فقهی، روحانیتی به بار می‌آورد.

در آیه دیگر، پس از ذکر یازده سوگند مهم به خالق، مخلوق زمین، آسمان و ماه، خورشید و نفس انسانی، نجات و رستگاری انسان را در تهذیب نفس و تزکیه می‌داند:

«قَدْ أَفْلَحَ مَنْ رَزَّاهَا. وَقَدْ خَابَ مَنْ نَسَاهَا؛^۲ هر کس که نفس خود را تزکیه کرد، رستگار شد و آن کس که نفس خود را به معصیت آلوده ساخت، نومید و محروم گشت».

شاید به همین دلیل است که خداوند متعال، هدف از بعثت پیامبران و فرو فرستادن کتب آسمانی را تهذیب نفس و تربیت اخلاق انسانها معرفی نموده است:

«هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ؛^۳ و او کسی است که در میان جمعیت درس نخوانده، رسولی از خودشان برانگیخت که آیاتش را بر آنها می‌خواند و آنها را تزکیه می‌کند و به آنان کتاب (قرآن) و حکمت می‌آموزد و مسلماً پیش از آن در گمراهی آشکاری بودند».

از آنجا که نظام اخلاقی اسلام دارای قلمرو بسیار وسیعی است که تمامی ابعاد

۱. اعلیٰ (۸۷)، آیه ۱۴-۱۵.

۲. شمس (۹۱)، آیات ۹-۱۰.

۳. اعراف (۶۲)، آیه ۲.

زندگی فردی و اجتماعی انسان را فرا می‌گیرد، هدف ما در این پژوهش بر این است که نظام اخلاقی قرآن کریم را در بخشهای زیر، تقدیم خوانندگان و فراگیران گرامی نماییم:

بخش نخست: کلیات

بخش دوم: اخلاق فردی

بخش سوم: اخلاق اجتماعی

بخش چهارم: روشهای تربیت اخلاقی

امید است که هر چه بیشتر به دستورات شفاف بخش قرآن کریم و پیشوایان معصوم - علیهم السلام - بیندیشیم و آنها را در زندگی مان به کار ببندیم. و خداوند بزرگ کارهای ما را به فضل و کرم خویش قبول کند و تقصیرهایی را که داشته‌ایم بر ما نگیرد. به ما توفیق ادامه راه شهیدان انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی و امام شهیدان، خمینی کبیر «قدس سره» را عنایت فرماید.

عنایت الله شریفی

بهار ۱۳۸۹